

MARIÁNSKOHORSKÉ BOUDY

SVĚDEK BUDNÍHO HOSPODAŘENÍ

V JIZERSKÝCH HORÁCH

Samota, kterou dnes tvoří čtyři domky, na křižovatce turistických cest. Žlutě značená cesta přichází z Josefova Dolu a pokračuje přes Protrženou přehradu na Jizerku. Zeleně značená cesta přichází z Desné a Albrechtic, aby pokračovala na Smědavu. Turisté si tu krátce odpočinou, snad si stačí uvědomit jaký klid a pohoda tu panuje, a pokračují dál do hor. Cyklisté na horských kolech jen přeřadí v bohatém výběru převodových stupňů svých strojů - ti si mnohdy ani nevšimnou kudy právě projeli...

... a tak je tedy na nás, na lidech co chodí přírodou jen tak po svých a vnímají její zvláštnosti, na nás co se dovedeme zastavit - ba i posedět, tak trošku poodhrnout roušku historie této samoty. Na loučce, kde sedím, právě kvete prha arnika a kousek dál vstavače a vachta trojlístá. Opírám se o starý mezník, který kdysi přísně určoval hranice pozemků jednotlivých majitelů a nic nebrání vzpomínkám...

První bouda tu dle starých záznamů měla být postavena roku 1705, tedy krátce po vzniku smržovského poplužního dvora. Bouda měla sloužit pro pasení vrchnostenského dobytka v letních měsících. Nacházíme-li již 22. května 1709 záznam o prodeji „Budního domu“ (Baudenhaus) za 110 zl. panu Friedrichu Mitlehnerovi, svědčí to o selhání pokusu se zavedením budního hospodářství po vzoru sousedních Krkonoš v Jizerských horách. V kupní smlouvě bylo pamatováno na mnoho podmínek, které musel budař dodržovat: Například musel dbát, aby nedocházelo k pytlacení nebo krádežemi dřeva v panském lese - zjištěné případy byl povinen ihned ohlásit smržovskému správci panství. Nesměl u sebe nechat přenocovat cizí lidi a se svojí ženou a dětmi se musel chovat a žít čestně, věrně a spořádaně. Smlouva nedovolovala „při ztrátě Boudy“ postavit znovu další domky pro sebe ani své děti, a nechovat nikdy více nežli čtyři kusy hovězího dobytka a čtyři kozy. Tato zvířata nesměla ovšem způsobit škody pasením v lese a budař měl přesně stanovenou do jaké vzdálenosti směl pást.

Po prvním majiteli se zachoval název této samoty až do 19. století jako „Fritzova Bouda.“ Pozdější a dnešní název „Mariánskohorské boudy“ vysvětluje přiřazení pod obec Mariánskou horu. Zákaz výstavby dalších domků byl později zmírněn a tak v roce 1738 prodává pan Mitlehner „půlku Boudy“ panu Hans Georgu Seidelovi za sumu 65 zl. Obě rodiny (Mitlehner v čp. 39 a Seidel v čp. 38) se podělily o vlastnictví pozemků, aby později ještě postavily domky čp. 123 na Mitlehnerově půlce a čp. 65 a čp. 90 na Seidelově polovině. V katastrální mapě z roku 1843 se dočítáme jak byly pozemky rozděleny:

čp.	ha	a	m ²
39	4	39	81
123	-	82	79
38	1	81	10
90	1	2	87
65	2	90	44
celkem:	10	97	1

Kromě pasení dobytka provozovali budaři i jiná povolání, jak vyplývá ze starých kupních smluv a závětí. V těchto dokladech nalézáme zmínky o nástrojích a náradí svědčící o dřevorubectví, čihařství, pálení milířů a řemesle kamenickém.

Budaři se díky tvrdým životním podmínkám stali velice houževnatými, nezlomnými a vzdorovitými lidmi. Není se čemu divit, když v této nadmořské výšce cca 860 m.n.m. si museli vydobývat každodenní chléb vejdlejší pro sebe i své rodiny - to se časem v povaze člověka nutně odrazí. Tato jejich povaha byla i zdrojem pozdějších nesnází s vrchností.

Jmenovitě pak se správcem smržovského panství, panem Wolfem, bylo těžké soužití. Potíže začali kolem roku 1800, když jim správce zaslal upomínku, že bratři Seidelové z čp. 38 dluží 312 zl. a 15 kr. za dřevo, kteroužto částku mají uhradit během 14-ti dnů, jinak jim hrozí exekuce. Sehnat takový obnos bylo pro budaře nemožné a proto došlo k nejhoršímu: „bratrům bylo vše zabaveno, dokonce děti v kolébce vyneseny pod širé nebe a obě rodiny vyhnány do cizích zemí“. Nevzdali se bratři Seidelové díky své vzdorovité povaze, stížnost na způsoby smržovského správce sepsali, kterou k zemskému i dvornímu úřadu zaslali. Udělali dobře, byť v tehdejších dobách nebývalo radno se s pány přítí. Jejich stížnost byla vyslyšena a směli se vrátit do svých domovů - na Boudy.

Vše mohlo být jako dřív, nebýt pana správce Wolfa. Tento výsledek bral jako svoji prohru a nedal budařům odpočinout. Na základě křivého obvinění bandou lupičů, která byla v okolí dopadena, nechal zatknout a odvést v železech Franze Seidela. Tento byl na „8 dnů dán do želez“. Bez možnosti obhajoby byl převezen do vězení v Mladé Boleslavi odkud se vrátil po pěti měsících s podlomeným zdravím, a s úředním potvrzením své neviny. Jakmile se trochu zotavil vznesl žalobu na smržovského správce a žádost o odškodnění své osoby u samotného majitele panství - hraběte Františka Antona Des Fourse. Nejdříve byl Seidel vyzván k trpělivosti protože se prý probírá stížnost na správce Wolfa a o odškodnění se bude jednat později. To „později“ se asi trochu protáhlo... Jednak jsem nenalezl zmínku o výsledku a jednak sám čas popostrčil dění na Boudách...

... s rozvíjejícím se průmyslem v podhůří (rozvoj sklářství) a naopak upadajícími řemesly v horách (čihařství, pálení milřů) se budaři stěhují do údolí a jejich příbytky snadno skupuje majitel panství. Do údolí se stěhuje „Budař Schneider, Budař Filip, Budař Štěpán“ a další. Do hor naopak přicházejí sezónní dřevorubci vesměs ze Šumavy, aby pomáhali se zpracováním dřeva v místních lesích.

Obyvatelé na Boudách se mění, některé z bud vyhořely a když trošičku přeskočíme v čase do dnešní doby, lze shrnout, že: Na Mariánskohorských boudách jsou dnes čtyři objekty. Jdeme-li od Josefova Dolu první objekt slouží rekreačním účelům, druhý u silnice za křižovatkou je majetkem SOJH, třetí je majetkem Lesní správy a čtvrtý směrem po silnici na Smědavu - je terénní stanicí Ochránců přírody v CHKO Jizerské hory.

I tak by se dalo skončit povídání o Boudách, ale než se zvednu od kvetoucí arniky, abych sešel do údolí, patří se připomenout veselejší vzpomínku ze starých Bud...

...v boudě čp. 65, která dnes patří Lesům, býval šenk. Hospodařil tam kolem roku 1813 budař, který byl obecně přezdíván („der Bauden-Lange“) což je Dlouhán nebo Dlouhý Budař, pro svoji neobyčejnou tělesnou výšku. Že se to tu v okolí hemžilo pašeráky je jasné, však také nejvyhlášenější kořalkou byla „Pruská jalovcová“. Tahle kořalka dokázala prý pravé divy. Z jednoho článku ročenky německého horského spolku jsem se dozvěděl že: „Budaři si přivydělávali ke svému skromnému živobytí v zimních měsících pořádáním jízd na saních - rohačkách - z Mariánskohorských bud do údolí Josefova Dolu“.

Představuji si takovou zimní noční jízdu. Měsíc v úplňku, sníh křupe pod nohama, jiskří ve stopě. Mráz štípe do tváří a z hospůdky od Dlouhána Budaře vychází panstvo, aby sjelo do údolí. Pánové jsou v ráži jak si tak povídali u stolu v hospůdce a popohánějí budaře, kde jsou saně - chceme jet! Dámy, které odpoledne při cestě nahoru byly velmi nevrlé a zrudlé kam je to táhnou, jsou nyní v mrazivé měsíční noci jak na trní. Možná, že i „Pruská jalovcová“ se přičinila, že jim teď hoří tvářičky a začínají po sobě házet sněhem. Kdo ví ?

Konečně - saně jsou přistaveny - nasedat! Pánové usedají důležitě, ale dámy se (že by snad schválně?) nechávají usadit za pomoci silných paží svážečů.

Roztlačit saně a jízda nabírá na rychlosti směrem do údolí. Pánové uznale pobrukují jak budaři zvládají své saně. Dámy naproti tomu teprve vytvářejí tu pravou atmosféru noční jízdy! Tyto rozjařené osůbky dokáží v zatáčkách tak výskat nadšením, že i budaři jsou z toho nesví. A když se jich ještě začnou dámy při naklánění saní chytat a tisknout se k nim silněji - to je pak i tvrdým budařům příjemné teplo...

V nejhezčím se má přestat a proto nechme svištět saně do údolí i s jejich nákladem, žádný strach - dojedou v pořádku. Nedá se nic dělat, sluníčko směřuje k západu - už je blízko Ještědu - musím se zvednout, narovnat záda zdřevěnělá opíráním o starý kamenný mezník, pohladit pro dnešek naposledy pohledem Boudy a zvolna, pomaličku sejít do údolí za všedním dnem.

Tak zase někdy - někde v horách – nashledanou!

Prameny – zdroje:

Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken- und Isergebirge 1926 (str.38-47).

V Jiřetíně pod Bukovou, březen 2005.

Herbert Endler

Vauden bei Josefsthäl im Isergebirge.